

Евстифеев Н.И.

Национальный университет «Киево-Могилянская академия»

К ВОПРОСУ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СВОБОДЫ СОВЕСТИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РЕЛИГИОЗНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В УКРАИНЕ ПЕРИОДА СТАНОВЛЕНИЯ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ

Аннотация

В статье рассмотрена правовая политика Украинской ССР по вопросам религии в первое пятилетие после установления советской власти. С привлечением соответствующего нормативного материала проанализированы интерпретация понятия свободы совести и правовой статус религиозных организаций в Украине обозначенного периода. Сделана попытка проследить общие тенденции правового регулирования государственно-церковных отношений и соотнести официально декларируемые принципы в этой сфере с действительными намерениями большевизского правительства.

Ключевые слова: свобода совести, религиозные организации, государственно-церковные отношения, Украина периода становления советской власти.

Yevstifeyev M.I.

National University of «Kyiv-Mohyla Academy»

ON THE QUESTION OF LEGAL REGULATION OF FREEDOM OF CONSCIENCE AND ACTIVITIES OF RELIGIOUS ORGANIZATIONS IN UKRAINE DURING SOVIET POWER ESTABLISHMENT PERIOD

Summary

The article discusses legal policy of Ukrainian Socialistic Soviet Republic in the matters of religion during the first five years after establishment of Soviet power. On the basis of corresponding normative material consideration is given to the interpretation of the notion of 'freedom of conscience' and the legal status of religious organizations in Ukraine in the aforementioned period. An attempt is being made to reveal general tendencies of regulation of state-church relations and to correlate officially declared principles in this sphere with the genuine intentions of the Bolsheviks government.

Keywords: freedom of conscience, religious organizations, state-church relations, Ukraine during Soviet power establishment period.

УДК 347.788.4

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ТА МАЙНОВІ ПРАВА СУБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ

Кочина О.С.

Науково-навчальний інститут права та соціальних технологій
Чернігівського національного технологічного університету

У статті досліджено дуалістичну природу та основні відмінності між особистими немайновими та майновими елементами авторських та суміжних прав. На основі аналізу особистих немайнових та майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав сформульовані основні види їх порушень. Пропонується напрацювати єдиний підхід щодо нормативно-правового регулювання особистих немайнових та майнових прав зазначених суб'єктів та більш детально закріпити види їх порушень.

Ключові слова: авторське право, суміжні права, особисті немайнові права, майнові права, право на ім'я, право на недоторканість твору, порушення.

Постановка проблеми. У глобалізованому світі третього тисячоліття право на успіх має лише та держава, в якій людина та її права є вищою соціальною цінністю. Кожна держава має створити гідні умови для реалізації всіх інтелектуальних, культурних, творчих можливостей людини і нації. Одним із пріоритетних завдань, що стоїть перед Україною, є формування належного захисту інтелектуальної власності.

Та кількість правопорушень, яка існує в сфері права інтелектуальної власності, не може не спо-

нукати до необхідності їх детального дослідження, включаючи проблему особистих немайнових та майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав, видів їх порушень та можливих шляхів їх подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі останнього часу знайшла особливе відображення проблема захисту авторських та суміжних прав. У сфері дослідження аспекту особистих немайнових та майнових прав слід відмітити праці таких науковців у галузі авторського

права, як І. Берестова, Р. О. Стефанчук, С. А. Судариков, Л. Оуен, та праці фахівців в галузі цивільного права, а саме В. І. Борисової, О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця, І. В. Спасибо-Фатеевої, Л. В. Федюка, В. Л. Яроцького.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Хотілося б звернути увагу на відсутність в літературі комплексного дослідження особистих немайнових та майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав. А з огляду на ту розповсюдженість їх порушень, яку ми маємо в нашій країні на сьогодні, детальне дослідження даного питання є необхідним кроком для ефективної боротьби зі зловживаннями такого роду.

Мета статті. Метою даної статті є аналіз та дослідження особистих немайнових та майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав, а також видів їх порушень.

Виклад основного матеріалу. Стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [4] (далі – Закон) на перше місце серед порушень авторського права та суміжних прав, що дають підстави для судового захисту, ставить вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові та майнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Слід звернути увагу на дуалістичну природу авторських та суміжних прав, передбачену вітчизняним законодавством, яка проявляється у поєднанні особистих немайнових та майнових прав. Майнові права на міжнародному рівні стали визнаватися за суб'єктами авторського права і суміжних прав на багато раніше, ніж особисті немайнові. Вперше на міжнародному рівні особисті немайнові права автора були визнані в 1928 році Бернською конвенцією про охорону літературних і художніх творів [1], а особисті немайнові права виконавців – в 1996 році Договором Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми [2]. Але не зважаючи на те, що більшість країн приєдналися до цих міжнародних документів, в науковому світі не існує єдиного підходу щодо включення до авторських та суміжних прав немайнового елементу.

Так, в авторсько-правовому законодавстві західних країн переважають два основних підходи. По-перше, це концепція англосаксонського (загального) права, яка розглядає авторське право лише з точки зору майнового права, що дозволяє першому власнику права (зазвичай автору) вільно і на власний розсуд вести переговори з потенційними користувачами свого твору з метою поступки або повної передачі їм прав користування. Ця концепція лежить в основі авторського законодавства в Сполученому Королівстві і США. Інша концепція авторського права, названа французьким терміном *droit d'auteur* («право автора»), широко застосовується в законодавстві континентальної Європи. Ця концепція права орієнтована на право автора як творця твору і включає поняття «моральних прав автора». Це, насамперед, право творця, автора твору бути визнаним автором свого твору і право недоторканності твору [6, с. 8-9].

В основі авторського законодавства України лежить остання концепція, проте український законодавець використовує термін «особисті немайнові права», який тотожний терміну «моральне право», притаманному європейському законодавству.

Найважливішою відмінністю між особистими немайновими і майновими правами суб'єктів авторського та суміжних прав є їх різна тимчасова дія і їх абсолютна або відносна приналежність автору або виконавцю. Закон передбачає, що особисті немайнові права авторів та виконавців охороняються

безстроково (ст. 28 і 44 відповідно), тоді як майнові права обмежені терміном дії: строк охорони майнових прав автора складає 70 років після його смерті (ст. 28), а майнові права суб'єктів суміжних прав охороняються протягом 50 років від дати першого запису виконання, першого опублікування фонограми (відеограми) або їх першого звукозапису (відеозапису), якщо фонограма (відеограма) не була опублікована протягом зазначеного часу, та першого публічного сповіщення передачі (ст. 44).

Друга відмінність полягає в тому, що, якщо особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам (ст. 14 Закону), то майнові права можуть бути передані іншим особам. Тобто на відміну від особистих немайнових прав, які в більшості країн визнані за творцем об'єкта авторських та (або) суміжних прав, майнові права можуть йому і не належати.

Особисті немайнові права суб'єктів авторського права та суміжних прав, як і особисті немайнові права інтелектуальної власності загалом, належать до особистих немайнових прав фізичної особи. Проте серед науковців немає єдності щодо якої саме категорії особистих немайнових прав фізичної особи слід віднести зазначені права. Так, І. Берестова вважає, що з огляду на класифікацію, запропоновану законодавцем, особисті немайнові права інтелектуальної власності варто віднести до особистих немайнових прав фізичної особи, що забезпечують її соціальне буття, хоч вони і не визначені у главі 22 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України [3]. Саме в силу специфічності даних прав, вважає науковець, законодавець приділив їм увагу у книзі 4 ЦК України [5, с. 52].

Л. В. Федюк виділяє інститут особистих немайнових прав інтелектуальної власності в окрему групу прав на рівні з особистими немайновими правами, що забезпечують природне існування фізичної особи, та особистими немайновими правами, що забезпечують соціальне буття [10, с. 9].

Н. С. Кузнецова взагалі відносини у сфері інтелектуальної власності відносить до немайнових відносин, пов'язаних з майновими, як це передбачалося ст. 1 ЦК УРСР 1963 р. [7, с. 12]. На нашу думку, така позиція є не зовсім правильною, оскільки проаналізувавши нормативно-правову базу як у сфері авторського права і суміжних прав, так і взагалі права інтелектуальної власності загалом, можна побачити наявність чітко визначеної законодавцем системи особистих немайнових та майнових прав, які належать суб'єктам інтелектуального права і які в силу ст. 1 ЦК є предметом цивільного права. Крім того, вважаємо, що особисті немайнові права суб'єктів інтелектуального права слід виділити в окрему групу особистих немайнових прав фізичної особи, оскільки вони мають специфічні риси і мають відокремлене нормативно-правове регулювання.

У ст. 438 ЦК України закріплено такі особисті немайнові права авторів творів: вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо; заборонити зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору; обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору; на недоторканність твору. Аналогічні права автора закріплені і в ст. 14 Закону, а саме.

Розглянемо більш детально зазначені особисті немайнові права автора та види їх порушення.

Перше особисте немайнове право автора – це право вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору. Це означає, що автор може використовувати твір самостійно або дозволити іншим особам його використовувати під його справ-

жнім ім'ям чи псевдонімом. Дане право багато в чому збігається з правом авторства, яке передбачене ст. 423 ЦК, оскільки право авторства виражається саме в можливості автора називати себе творцем, зазначаючи своє ім'я чи ні. Крім того в Україні діє презумпція авторства, яка полягає в тому, що за відсутності доказів іншого автором твору вважається особа, зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору, включаючи опублікування твору під псевдонімом, який ідентифікує автора.

Закон передбачає, що ім'я автора – це сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора: прізвище та ім'я автора; прізвище, ім'я та по батькові автора; ініціали автора; псевдонім автора; прийнятий автором знак (сукупність знаків) тощо.

Зазначене визначення дозволяє виділити наступні способи зазначення автором твору свого імені: вказати своє справжнє ім'я шляхом зазначення свого прізвища та ім'я або прізвища, ім'я та по батькові; вказати псевдонім, тобто вигадане ім'я, вибране автором для позначення свого авторства; оприлюднити твір анонімно, включаючи позначення лише своїх ініціалів; використати прийнятий автором знак або сукупність знаків.

Даному праву автора на ім'я кореспондує передбачений ст. 21 Закону обов'язок всіх осіб, які вільно використовують твір без згоди автора чи іншої особи, яка має авторське право, зазначення імені автора і джерела запозичення.

У деяких випадках реалізація права на авторство і права на ім'я викликає певні ускладнення. Тому законодавець робить вказівку, що зазначення імені автора на творі може бути, якщо це практично можливо. Так, Р. О. Стефанчук доречно зазначає, що ставити ім'я художника на сервізі, тканині чи шпалерах просто неможливо. Проте на вимогу автора його ім'я може бути зазначене іншим подібним способом, наприклад, шляхом випуску додаткових етикеток, табличок, оголошень, на яких буде зазначено назву результату творчої діяльності та ім'я автора [9, с. 50-51].

Суб'єкти суміжних прав відповідно до ст. 423 ЦК та ст. 38 Закону мають також право на ім'я, але з певною специфікою. Так, виробнику фонограми, виробнику відеограми та організації мовлення належить немайнове право на ім'я, тобто на зазначення свого імені або назви на носії і примірниках запису, а також на згадування імені чи назви під час використання об'єкта. Виконавцеві також надано право на ім'я, але воно має більш широкий зміст і включає можливість вимагати згадування його імені у зв'язку з кожним його виступом, записом чи виконанням, якщо це можливо за даних умов використання. Крім того, право виконавця поширюється на можливість використання псевдоніма і згадування під час використання саме псевдоніма, а не дійсного імені виконавця [11, с. 564].

Ще одним особистим немайновим правом як автора, так і виконавця є право на забезпечення недоторканності твору. Для авторів дане право полягає в тому, що автор має право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню або іншій зміні твору чи будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі та репутації автора, а також супроводження твору без його згоди ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями тощо (ч. 1 ст. 439 ЦК). А для виконавців це право означає, по-перше, можливість протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні виконання. По-друге, воно дозволяє виконавцеві вимагати забезпечення належної якості запису його виконання (п. в ч. 1 ст. 38 Закону).

На сьогодні найпоширенішими порушеннями авторського права і суміжних прав є такі, що пов'язані з незаконним використанням майнових прав відповідних суб'єктів.

Під майновими правами автора зазвичай розуміються права автора на використання твору. Іншими словами, автор самостійно вирішує, яким чином буде використовуватися його твір. При цьому ніхто не має права використовувати твір без дозволу автора чи іншого правласника.

Слід зазначити, що законодавство не містить вичерпного переліку майнових прав автора. Як ЦК (ст. 440), так і Закон (ст. 15) до майнових прав відносять виключне право на використання твору, виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами.

Виключне право на використання твору автором (чи іншою особою, яка має авторське право) дозволяє йому використовувати твір у будь-якій формі і будь-яким способом. Тобто тільки автор має право вирішувати використовувати створений ним твір чи ні, так само як і вирішувати дозволяти чи забороняти його використання іншими особами.

Законодавством передбачений невичерпний перелік форм використання твору, а саме опублікування (випуск у світ); відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі; переклад; переробка, адаптація, аранжування та інші подібні зміни; включення складовою частиною до збірників, баз даних, антологій, енциклопедій тощо; публічне виконання; продаж, передання в найм (оренду) тощо; імпорт його примірників, примірників його перекладів, переробок тощо (ст. 441 ЦК).

Так само Закон не містить вичерпного переліку форм використання творів третіми особами, на які автор твору може давати дозвіл або навпаки забороняти.

Крім перелічених вище майнових прав, автор має право на винагороду за кожний вид використання твору. С. Судариков зазначає, що в деякому відношенні право на авторську винагороду – це в певній мірі анахронізм, оскільки питання авторської винагороди повинно регулюватися договорами між автором і користувачем твору. Дана норма залишена в багатьох законах країн СНД лише для того, щоб гарантувати отримання автором винагороди у випадках використання деяких видів творів (наприклад, службових творів), коли з автором навмисне не укладається договір на використання твору [8, с. 269].

Щодо майнових прав суб'єктів суміжних прав, то їх зміст складається з таких правомочностей: використання об'єкта, можливість дозволяти використання іншим особам, право перешкоджати неправомірному використанню, у тому числі забороняти таке. Види майнових прав розрізняються за способами використання, які можуть бути різними залежно від того чи іншого об'єкта суміжних прав. Тому види майнових прав виконавця, виробника фонограм чи відеограм, а також організації мовлення передбачені окремо у статтях 453-455 ЦК, а також статтями 39-41 Закону.

Комплекс майнових прав суб'єктів суміжних прав є достатньо великим, тому проаналізувати його в межах даного дослідження не вбачається можливим.

Висновки і пропозиції. Отже, враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що суб'єкти авторського права та суміжних прав володіють достатньо великим комплексом особистих немайнових та майнових прав, що дозволяє їм бути повноцінними учасниками цивільних відносин. Вбачаємо за про-

блему відсутність єдності ЦК та Закону у визначенні конкретних особистих немайнових та майнових прав авторів, виконавців, виробників фонограм, відеограм, організації мовлення. Вважаємо за необ-

хідне вироблення єдиного підходу до закріплення цих прав, гарантій їх здійснення з урахуванням тих особливостей, зумовлених різноманітністю об'єктів авторських та суміжних прав.

Список літератури:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, прийнята 9 вересня 1886 року, ратифікована Законом України від 31 травня 1995 року № 189/95-ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу. – <http://zakon2.rada.gov.ua/>
2. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією від 20 грудня 1996 році, Закон України про приєднання від 20 вересня 2001 року № 2732-III [Електронний ресурс] // Режим доступу. – <http://zakon2.rada.gov.ua/>
3. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 року, № 435-IV (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 35.
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
5. Берестова І. Особисті немайнові права інтелектуальної власності авторів творів / І. Берестова // Юридична Україна. – 2008. – № 3. – С. 52-57.
6. Линет Оуэн. Приобретение и продажа авторских прав на литературные произведения. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 215 с.
7. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. – 4-те вид., перероб. і допов. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – Т. I. – 808 с.
8. Основы авторского права. Судариков С. А. Минск: Амалфея, 2000. – 512 с.
9. Стефанчук Р. О. Перспективи розвитку права інтелектуальної власності в Україні / Р. О. Стефанчук // Право України. – 2011. – № 3. – С. 45-59.
10. Федюк Л. В. Система особистих немайнових прав у цивільному праві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Федюк Л. В.; КНУТШ. – Київ, 2006. – 16 с.
11. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасиво-Фатеевої, В. Л. Яроцького. – Х.: Право, 2011. – Т. 1. – 656 с.

Кочина А.С.

Научно-учебный институт права и социальных технологий
Черниговского национального технологического университета

ЛИЧНЫЕ НЕИМУЩЕСТВЕННЫЕ И ИМУЩЕСТВЕННЫЕ ПРАВА СУБЪЕКТОВ АВТОРСКОГО ПРАВА И СМЕЖНЫХ ПРАВ

Аннотация

В статье исследовано дуалистическую природу и основные различия между личными неимущественными и имущественными элементами авторских и смежных прав. На основе анализа личных неимущественных и имущественных прав субъектов авторского права и смежных прав сформулированы основные виды их нарушений. Предлагается разработать единый подход нормативно-правового регулирования личных неимущественных и имущественных прав указанных субъектов и более подробно закрепить виды их нарушений.

Ключевые слова: авторское право, смежные права, личные неимущественные права, имущественные права, право на имя, право на неприкосновенность произведения, нарушения.

Kochyna O.S.

Research and Training Institute of Law and Social Technologies
Chernihiv National Technological University

MORAL AND PROPERTY RIGHTS OF COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS

Summary

The paper investigates the dual nature and the main differences between moral and property elements of copyright and related rights. On the basis of moral and property rights of copyright and related rights set out the main types of violations. It is proposed to work out a common approach on legal regulation of moral and property rights of these subjects and more detailed consolidate kinds of violations.

Keywords: copyright, related rights, moral rights, property rights, the right to name, the right to integrity of the work, a violation.